

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 28 augusti 1914 kl. 2 e. m.

*Sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1,
i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående ordnande av det mindre jordbrukets
kreditförhållanden.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 48 av herr *S. H. Kvarnzelius* jämte nio andra av kammarens ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 96 av herr *Karl Staaß* jämte tretton andra av kammarens ledamöter, hemställes att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och i erforderliga delar för nästa riksdag framlägga förslag till ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som innefattas i ett i motionerna refererat, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetat förslag med de ändringar däri, som föreslogos av de år 1913 tillkallade sakkunnige, samt till de ändringar i gällande lag om bankrörelse och övriga lagbestämmelser, som må finnas erforderliga för förslagets genomförande.

Den i motionerna åberopade motiveringen är av följande lydelse:

»Främjandet av jordbrukets utveckling har städse varit en angelägenhet av största betydelse i ett land som vårt där en så stor del av befolkningen sedan gammalt varit hänvisad till denna näring för att erhålla bröd och utkomst. Visserligen har den industriella utvecklingen under senare tid öppnat nya förvärvskällor, som förr voro okända, men ingen torde vilja förneka att jordbruket och därmed produktion av livsmedel i största möjliga utsträckning inom landets gränser alltjämt är av utomordentlig betydelse för landets ekonomi och framtida självbestånd. Ingenting bör därför försummas, som kan bidra till att vidmakthålla och ytterligare utveckla detsamma, eller med andra ord, som kan förbättra de ekonomiska villkor, under vilka detsamma arbetar.

Bland frågor som i sådant hänseende förtjäna allt beaktande är frågan om ett bättre tillgodoseende än vad nu är fallet av det mindre jordbrukets behov av driftkredit.

Behovet av åtgärder i detta syfte torde utan vidare bevisning vara obestridligt. De nuvarande kreditanstalterna och deras låneformer äro i stort sett avpassade för helt andra ändamål än att lämna en med den nuvarande hushållningen så nödvändig rörelse kredit för det mindre och medelstora jordbruket. Härtill kommer att den ränta låntagare av här ifrågakommande kategori få betala för små och korta lån är allt för hög och betungande.

Det är också en offentligen känd sak, att den här omnämnda frågan varit föremål för långvariga och ingående utredningar från statsmyndigheternas sida.

Redan vetenskapen om att så varit fallet har i intresserade kretsar runt om i landet väckt förhoppningar om att snart få se frågan på ett tillfredsställande sätt löst. Dessa förhoppningar fingo ytterligare stöd, då det i årets första statsverksproposition bebådades, att Kungl. Maj:t hade för avsikt att för den då sammanträdande riksdagen framlägga förslag i ärendet. Emellertid blev riksdagen upplöst innan det i utsikt ställda förslaget hunnit framläggas. Uti 1914 års senare statsverksproposition finnes frågan, så vitt vi kunnat finna, icke omnämnd och enligt vad som nu är bekant är intet förslag att förvänta vid denna riksdag.

Vid detta förhållande och då vi anse synnerligen angeläget att frågan fortast möjligt vinner sin lösning hava vi motionsvis velat bringa den inför riksdagen. Vi tillåta oss härvid ur »Sociala Meddelanden» utgivna av k. socialstyrelsen 1913 nr 4 och 11 citera följande redogörelse för frågans tidigare behandling och de förslag från offentliga myndigheter och sakkunniga som framkommit:

Frågan om ordnandet av driftkrediten för mindre jordbrukare.

I.

»Sveriges jordbrukare hava länge åtnjutit förmånen av en väl ordnad fastighetskredit, förmedlad genom vårt lands hypoteksföreningar och Allmänna hypoteksbanken. De möjligheter att belåna fastigheter, som sålunda givits, hava också utnyttjats i en så betydande omfattning, att

fråga kunnat framställas, huruvida ej det låge en fara i, att personer föranleddes att med alltför litet eget kapital anskaffa eller behålla jordbruksegendomar. I samma mån som jordens skuldsättning fortgått, utan att de upplånade kapitalen kommit jordbruksdriften till godo, desto större har emellertid kravet blivit på ett mera rationellt ordnande av den kredit, som jordbrukarna behöfde för uppehållandet av sin näringsdrift. Detta krav har väsentligen förstärkts genom jordbrukets allt mera ökade intensitet, varigenom kapitalbehovet ständigt ökats. Visserligen hava genom banker och sparbanker högst avsevärda summor tillförts jordbruket för här angivna ändamål, men dels hava dessa anstalter ej lämnat penningar på så billiga villkor, som varit erforderliga för jordbruksdriftens bärighet, dels har deras lånerörelse varit ordnad utan att tillräcklig hänsyn kunnat tagas till lantbrukets krav på lämpliga ränte- och amorteringstider. Med avseende härpå är det givetvis av största vikt, att likviderna förläggas till de tider på året, då skörden med bästa utbyte kan tillgodogöras och lantbrukaren alltså har bäst tillgång till kontanta penningar. Härtill kommer, att banker och sparbanker varken haft tillfälle till eller intresse av att pröva, huru de erhållna lånen voro avsedda att användas. Om penningarna kommo jordbruket till nytta eller användes för låntagarens uppehälle, om dennes jordbruk bar sig eller icke, måste för en långivare av detta slag vara av underordnad betydelse, om blott säkerheten var fullgod. Även i fråga om den säkerhet, som erbjudes för här avsedda lån, förefinnas emellertid allvarliga missförhållanden. Genom det »växelrytterii» och borgenssystem, som vida omkring spritt sig, hava ofta annars skötsamma lantbrukare bragts på obestånd på grund av att grannar, för vilkas förbindelser de iklätt sig betalningsansvar, ej kunnat fullgöra sina förpliktelser. Det har mångfaldiga gånger förekommit, att på detta sätt den ene efter den andre dragits in i svårigheter, under det att, om ansvaret varit bättre fördelat, en reglering jämförelsevis lätt skulle hava kunnat äga rum.

Krav på att något skulle göras för att införa bättre förhållanden hava därför vid upprepade tillfällen framställts, och man har därvid särskilt hänvisat till vad som åtgjorts i andra länder, där liknande missförhållanden förekommit.

Det medel, som man där med största framgång begagnat sig av, har varit den organiserade självhjälpen. Tyskland har i detta avseende varit föregångsland och den organisation, som där givits åt lantmännens samverkan till driftkreditens ordnande, har blivit mönstergivande för de flesta andra länder. De tyska s. k. »Raiffeisenkassorna» hava vunnit efterföljare såväl i samtliga Europas länder, utom de skandinaviska som i åtskilliga utomeuropeiska, t. ex. Brittiska Indien.

Upphovsmannen till kreditföreningsrörelsen bland Tysklands lantbrukare var borgmästaren F. W. Raiffeisen. De första kassorna organiserades av honom i början av 1860-talet, och den av honom införda ordningen har sedan i det väsentliga blivit bestående. De viktigaste av de grundsatser, som tillämpas inom rörelsen, äro följande. Medlemmarna i en förening böra ej vara flera eller bo mera spridda, än att de alla kunna noga känna varandra. Till kassan göra de endast små kontanta insatser; däremot måste de solidariskt ansvara för alla kassans förbindelser. Rörelsekapital erhålles väsentligen genom upplåning, i första hand av medlemmarna själva eller andra personer, som genom kassan vilja göra sina besparingar räntebärande. Till den del, som anses lämplig, utlämnas de sålunda inkomna medlen efter styrelsens prövning som lån åt medlemmarna. Låncansökningarna prövas av styrelsen, som därvid har att tillse att det ändamål, varför lånet begäres, är av den art, att det kan anses gagneligt för den ansökandes jordbruksdrift. I allmänhet fastställles viss tid för lånets återbetalande eller en amorteringsplan med hänsyn tagen till de olika förhållandena i varje särskilt fall. Då åtminstone flertalet medlemmar i kassan äro jordbrukare och grannar till den sökande, kan denna påräkna en sakkunnig och noggrann prövning, liksom också den ömsesidiga ansvarigheten framtvingar kontroll av medlemmarne sinsemellan.

Då som nämnt medlemsantalet i allmänhet är lågt, kunna frivilliga arbetskrafter i största utsträckning användas för skötseln av föreningarnas affärsverksamhet; härigenom bliva förvaltningskostnaderna obetydliga. Då sålunda marginalen mellan in- och utlåningsränta kan göras liten (i Tyskland i regel ej över $\frac{3}{4}$ %), bliva föreningarna i stånd att samtidigt hålla något högre sparkasseränta än övriga upplånande institutioner och att bereda medlemmarna lån på mycket fördelaktiga villkor. Raiffeisenkassorna hava alltså visat sig i stånd att uppfylla de viktigaste önskemålen, som böra ställas på en välordnad jordbrukskredit: de kunna skaffa billiga lån; de förvaltas med hänsyn i främsta rummet till jordbrukarnas egen bekvämlighet, och de äro i stånd till och intresserade av att utöva kontroll över att de medel, som komma i låntagarnas händer, verkligen komma jordbruksnäringen till godo.

Önskemålen dels att förvärva sakkunniga krafter för revisionen, dels och framförallt att kunna reglera medeltillgången och vinna ökad stabilitet med avseende på lånerörelsen, hava föranlett föreningarnas sammanlutning i högre enheter, provins- eller landsförbund, vilka ofta driva fullständig bankrörelse. I Tyskland hava provinsförbunden i sin ordning bildat ett hela riket omfattande »Reichsverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften».

Genom dylika centrala organisationer, som omfatta stora områden och ett stort antal lokala föreningar, kunna jämförelsevis lätt tillfälliga ojämnheter i fråga om penningtillgången regleras, varjämte åt rörelsen i dess helhet förlänas en önskvärd enhetlighet, och kontroll kan utövas över de små, lokala föreningarnas skötsel. Slutligen tjäna också centralorganisationerna att mottaga och distribuera det statsunderstöd, som i vissa länder i form av billigt rörelsekapital lämnats kreditföreningsverksamheten.

I Sverige har det redan för åtskilliga år sedan framställts förslag, att från statens sida skulle vidtagas åtgärder för att uppmuntra till bildandet av föreningar, till syfte och organisation ungefär motsvarande Raiffeisenkassorna. Fastare form togo dessa önskemål, sedan hushållningssällskapens ombud i en underdånig skrivelse av den 7 november 1903 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i vad mån och på vilket sätt kreditförhållandena för jordbruket kunde förbättras, särskilt med fästat avseende på den säkerhet, som från jordbruket kunde lämnas i inventarier ävensom genom föreningsväsendet, samt vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Denna skrivelse föranledde, att k. lantbruksstyrelsen den 8 december 1903 anbefalldes att efter hushållningssällskapens förvaltningsutskotts hörande avgiva underdånigt utlåtande i ärendet.

Sådant utlåtande avgavs även den 1 december 1908 och innefattade förslag till åtgärder från statens sida för att understödja för mindre jordbrukare avsedda kreditföreningar. Förslaget innebar emellertid högst väsentliga modifikationer av Raiffeisensystemet, sådant det i andra länder utvecklats sig. Det ansågs nämligen icke tillrädligt att medgiva föreningarna rätt till någon som helst självständig penningrörelse. Föreningarna skulle med andra ord helt och hållet hänvisas till de penningmedel, som från statens sida kunde komma att ställas till förfogande. Förmedlare mellan staten och föreningarna skulle postsparbanken bliva.

Mot förslaget framställdes emellertid åtskilliga anmärkningar, som befunnos synnerligen vägande. Särskilt erinrades av fullmäktige i riksgäldskontoret i utlåtande den 11 februari 1909, att, på grund av riksdagens beslut om tillhandahållande av medel för utlåning till understöd åt vissa näringar m. m., riksgäldskontoret, oberäknat de för enskilda järnvägsanläggningar utlämnade lånen, redan utbetalat 39,367,349 kronor 83 öre, att det åläge riksgäldskontoret att för dessa samma ändamål ytterligare utbetala mer än 25,000,000 kronor, samt att de stora belopp,

som sålunda för bildande av lånefonder redan blivit av riksgäldskontoret upplånade eller i allt fall vore anvisade att på detta sätt anskaffas, syntes fullmäktige böra innebära en maning till försiktighet.

Den framställda kritiken ledde till, att dåvarande chefen för k. jordbruksdepartementet den 11 november 1910 jämlikt nådigt medgivande tillkallade särskilda sakkunnige med uppdrag att söka utfinna andra vägar för anskaffande av det för här ifrågavarande syfte nödvändiga kapitalet och i övrigt till granskning upptaga lantbruksstyrelsens förslag.

De sakkunnige överlämnade sitt betänkande till chefen för k. jordbruksdepartementet den 18 januari 1911. Kärnpunkten i deras förslag var, att staten som långgivare skulle ersättas av sparbanks- och även affärsbanker samt andra därmed jämförliga penninginrättningar. Kreditföreningar, vilkas medlemmar iklätt sig till visst belopp begränsad personlig ansvarighet för föreningens förbindelser, skulle gent emot nämnda inrättningar uppträda som låntagare för att i sin ordning bliva långgivare åt sina medlemmar. Fördelarna av en sådan anordning skulle enligt de sakkunniges motivering huvudsakligen vara att genom den ömsesidiga ansvarigheten och den bättre kontroll över användningen av krediten, föreningsväsendet skulle komma att medföra, man skulle ernå jämförelsevis hög kreditvärdighet, samt att det fördärvliga »växelrytteriet» och borgenssystemet skulle komma att försvinna. Statens medverkan skulle bestå i vissa förvaltningsbidrag, avseende dels att underlätta anskaffandet av lämpliga bokförare åt föreningarna o. s. v. samt dels att utgå som bidrag till avgifter för föreningarnas bankkredit, vilken närmast tänkts under formen av kreditivräkning. Sakkunnige framhålla emellertid själva, att med det av dem föreslagna systemet åtminstone tills vidare för den enskilde medlemmen nämnvärt billigare penningar icke stode att få, än vad han själv privat kunde anskaffa, för så vitt han gjort sig känd för duglighet och skötsamhet i sitt yrke. Den avgörande fördelen skulle då ligga i erhållandet av en låneväg, där de uppgivna behoven sakligt prövades och där osunda borgensförbindelser och växelrytteri vore uteslutna.

Sakkunnigeutlåtandet remitterades för yttrande till samtliga länsstyrelser, vilka även ålades att bereda förvaltningsutskotten inom resp. hushållningssällskap tillfälle att uttala sig om förslaget.

I dessa yttranden vitsordas nästan enstämmigt behovet av åtgärder för ordnandet av det mindre jordbrukets kreditförhållanden och uttalas även i allmänhet den åsikten, att detta lämpligast kan ske genom organiserande av föreningar. Däremot framhålles det i de flesta utlåtanden,

att den metod för penninganskaffningen, som de sakkunnige förordat, ej skulle kunna erbjuda den enskilde medlemmen så stora fördelar, att det vore sannolikt, att landets jordbrukare i större mängd skulle komma att sluta sig till på denna grund organiserade föreningar, varjämte det vore synnerligen ovisst, om sparbankerna och andra penninginrättningar skulle finna det med sin fördel förenligt att träda i förbindelse med dem. Sålunda skulle lätt kunna inträffa, att på många orter, och kanske framförallt sådana, där lånebehovet vore stort och alltså de i sparbankerna o. s. v. uppsamlade sparmedlen jämförelsevis små, penningar till rörelsens bedrivande alldeles skulle komma att saknas. Även i åtskilliga detaljfrågor framställdes anmärkningar mot sakkunniges förslag, och den åsikten syntes vara ganska allmän, att de enda, som skulle få intresse av jordbrukskreditföreningarna, så som sakkunnige tänkt sig deras organisation, vore sådana personer, som av det ena eller andra skälet hade svårt att få sitt lånebehov fyllt på annat sätt. Men komme föreningarna att bestå väsentligen av de sämre elementen bland jordbrukarna, vore deras ändamål alldeles förfelat.

Det befanns med anledning av dessa anmärkningar nödvändigt att verkställa en överarbetning av de sakkunniges förslag. En sådan har även nyligen slutförts inom k. jordbruksdepartementet.

Detta förslag skiljer sig från de föregående väsentligast därutinnan, att det förutsätter en betydligt större självverksamhet från föreningarnes egen sida. Under det man förut ansett som ett viktigt önskemål, att föreningarna ej hade någon egen kassaförvaltning om händer, utgår det sista förslaget från, att de genom bedrivande av sparkasserörelse själva skola anskaffa så stor del av det behöfliga rörelsekapitalet som möjligt. De vådor, som alltid måste åtfölja handhavandet av en penningrörelse, har man sökt avlägsna genom att på allt sätt uppmuntra till rörelsens centralisering. Under det att enligt det föregående förslaget varje förening skulle stå helt isolerad från de övriga, endast ansluten till den penninginrättning, som försträckte den rörelsekapital, söker man nu åstadkomma bildandet av centralföreningar, hos vilka den egentliga ledningen av rörelsen skulle komma att ligga.

Det sista förslaget innebär sålunda ett avsevärt närmande till de Raiffeisenska principerna i jämförelse med vad förut varit tilltänkt. Möjlighet till denna omläggning har yppat sig genom den indirekta legalisering, som gavs åt av ekonomiska föreningar bedriven inlåningsrörelse i samband med antagandet av den nya banklagen. Stadgandet i denna, att med bankrörelse skulle förstås endast »sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen

begagnas», ger ju nämligen möjlighet för föreningar och andra korporationer att av sina medlemmar mottaga penninginsättningar i bankmässiga former. Samtidigt med antagandet av denna lag begärde emellertid riksdagen en utredning, under vilka förutsättningar ekonomiska föreningsars inlåningsrörelse skulle kunna medgivas. Det med anledning härav utarbetade lagförslaget¹⁾ är ännu ej slutbehandlat, men har i befintligt skick ansetts böra läggas till grund för jordbrukskreditföreningarnas organisation. På grund härav företer detta i vissa detaljer avvikelser från sakkunnigas förslag. För centralföreningarna har det däremot ansetts nödvändigt att medgiva undantag från den tilltänkta lagen om föreningsars inlåningsrörelse.

Det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget sammanfattas i tre förslag till kungörelser, av vilka det första innehåller bestämmelser angående understöd från det allmännas sida till föreningar, avsedda att bereda bättre kreditförhållanden åt det mindre jordbruket, det andra innehåller villkoren för godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskreditföreningar och det tredje villkoren för godkännande från det allmännas sida av vissa centralföreningar för jordbrukskredit.

För att jordbrukskreditförening skall kunna vinna godkännande från det allmännas sida fordras enligt förslaget, att den skall vara registrerad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet ävensom uppfylla de villkor, som kunna komma att föreskrivas för föreningar, som driva inlåningsrörelse, samt bestå av minst 30 medlemmar. I stadgarna skall föreningens verksamhetsområde vara bestämt, och detta får ej vara större än att medlemmarna kunna känna varandras personliga och ekonomiska förhållanden. Liksom i närmast föregående förslag bestämmas insatsskyldigheten och ansvarigheten efter det antal hektar odlad jord, för vilket medlem vunnit inträde i föreningen. Det minsta tillåtna insatsbeloppet är emellertid med hänsyn till förslaget till lag angående föreningar, som idka sparkasserörelse, satt till 10 kronor. För varje tiotal hektar jord, varmed medlem vunnit inträde, skall han betala minst en insats å 10 kronor. Ingen kan vinna inträde för mera än 50 hektar; den som vunnit inträde för denna areal är alltså skyldig att insätta i föreningen minst 50 kronor. I föregående förslag uppgick motsvarande summa till endast 25 kronor, men med hänsyn till vikten att skaffa föreningarna tillräckligt rörelsekapital för deras enligt förslaget utvidgade verksamhet, har insatsplikten gjorts dubbelt så stor. För att föreningsarnas sparkasserörelse skall kunna utvecklas, är det emellertid av vikt,

---

¹⁾ Se »Meddelanden» årgång 1912 sidan 421 ff.

att även andra personer än jordägare, som framför allt önska bereda sig lånemöjlighet, kunna vinna inträde. Det föreslås därför, att även andra än jordbrukare skola kunna vinna inträde i föreningarna och att i stadgarna skall bestämmas, med vilket antal hektar jord icke jordägande person skall anses deltaga i föreningen. Då å ena sidan intet hindrar medlem för att för samma areal inbetala flera insatser, men å andra sidan som nämnt ansvarigheten växer i proportion till den areal, varmed medlem inträtt, är det att förutse, att föreningarna skola sätta den fingerade arealen så lågt som möjligt eller till 1 hektar.

Oförändrat är stadgandet från föregående förslag, att medlems lånerätt skall bestämmas i förhållande till den jordareal, varmed han inträtt, och sättas till högst 50 kronor för varje hektar. En ny bestämmelse, som insatts på grund av anmärkningar från flera håll, är det däremot, att, om jord är utarrenderad, arrendatorn skulle erhålla full lånerätt, men ägaren dessutom för samma areal halv lånerätt. Lån får utlämnas endast för sådana ändamål, som avse att gagna medlemmens jordbruk. De medlemmar, som icke äro jordbrukare, äro således härigenom avstängda från att erhålla lån, varför den fördel, de kunna draga av sitt medlemskap, endast kommer att bestå i rättigheten att i föreningens sparkassa placera penningar. De ändamål, för vilka lån kunna erhållas, äro i det väsentliga oförändrade mot föregående förslag. Vissa modifikationerna äro emellertid gjorda. Särskilt är att märka, att till de tidigare förutsedda behoven, nämligen inköp av husdjur och maskiner, utsäde, foder- och gödselmedel, beredande av medel för bedrivande av lämplig binäring, anläggandet av vatten- eller avloppsledning o. d., utförandet av grundförbättringar samt uppförandet av ekonomibyggnader, nu lagts ytterligare tvenne, nämligen beredandet av rörelsemedel för jordbrukets drift under de tider av året, då fastighetens avkastning är lägst, samt erläggandet av insatser i andra ekonomiska föreningar till jordbrukets främjande. Med den senare bestämmelsen har man bland annat avsett att knyta ett föreningsband mellan kreditföreningarna och andra arter av jordbrukskooperation, av så mycket större vikt som det föreslås, att kreditföreningarna för att kunna vinna godkännande skola vara skyldiga att inskränka sin verksamhet till enbart lånerörelse.

Ansvarigheten i händelse av förenings konkurs skall bestämmas till minst en och en halv gång medlems lånerätt. Dessutom skall medlem vara förpliktad att under föreningens bestånd i händelse av uppkommen brist varje år bidra till dennas täckande med ett visst, i stadgarna fastställt belopp. Sådana uttaxeringar kunna dock efter föreningsbeslut ett senare år återbetalas.

Av uppstående vinst skall i första hand bildas en reservfond. Till denna skall av årsvinsten avsättas minst 15 %, tills densamma uppgår till hälften av de hos föreningen å sparkasseräkning insatta medlen jämte 10 % av det sammanlagda beloppet av medlemmarnas lånerätt. Överskjutande vinst, sedan eventuell tidigare brist blivit betäckt, må användas till förräntande av insatskapitalet; dock får härvid ej högre räntefot tillämpas än i fråga om hos föreningen inestående sparkassemedel.

Ansökan om godkännande prövas av Konungens befallningshavande i det län, där föreningens styrelse har sitt säte. Med godkännandet följa vissa förmåner. Det har förutsetts, att särskilt under de första åren sparkassemedlen ej skola räcka till för bedrivande av rörelsen i tillräcklig omfattning. En utväg till anskaffande av ytterligare rörelsekapital har emellertid yppat sig genom en förklaring från vederbörligt håll, att riksbanken vore villig att åt godkända jordbrukskreditföreningar genom förmedling av likaledes godkänd centralförening bereda växelkredit mot dess vanliga diskontosatser för växlar på kort tid. Härigenom skulle alltså i de landsdelar, där den tilltänkta organisationen blivit fullt genomförd, en möjlighet förefinnas att tillgodose föreningarnas behov av kortare kredit. Då växlarna ej skulle få hava längre löptid än tre månader och ej omsättas mera än två gånger, måste emellertid ännu andra utvägar tillgripas för att bereda möjlighet för föreningarna att bevilja längre krediter, varjämte rörelsekapital givetvis kommer att behövas utöver sparkassemedlen även för sådana föreningar, som ej kunnat ansluta sig till centralföreningar. För fyllande av dessa behov har det syntts nödvändigt, att staten träder emellan, och det föreslås därför, att staten skulle ställa till förfogande en lånefond på tills vidare 2 miljoner kronor.

För att bereda föreningarna möjlighet att utlämna lån på så billiga villkor som möjligt har det slutligen föreslagits, att staten, såsom även enligt föregående förslag varit avsett, skulle bidra till täckande av föreningarnas förvaltningskostnader. Beloppet föreslås till 2 kronor pr år och medlem och kan för län, där centralförening saknas, höjas till 4 kronor.

Av ovan lämnade redogörelse torde framgå, att förslaget till jordbrukskreditens ordnande i största möjliga utsträckning söker väcka intresse hos föreningarna av att själva anskaffa behövt rörelsekapital och förutsätter statens ingripande först där det kan antagas, att andra utvägar bliva otillräckliga för det uppställda målets vinnande. Den sammanhållande och kontrollerande makten inom rörelsen har man därför

också tänkt sig i första hand förlagd ej till statens myndigheter utan till centralföreningarna. Då, såsom av det föregående synes, de lokala föreningarna först i och med dessas tillkomst kunna komma i åtnjutande av den av riksdagen utlovade billiga och bekväma krediten, torde man även få anse sannolikt, att alla ansträngningar skola göras att så snart som möjligt få centralföreningar bildade. Som nämnt är förslag utarbetat angående de villkor, på vilka centralföreningar kunna erhålla godkännande.

Även dessa skola vara registrerade som föreningar med begränsad personlig ansvarighet; däremot har det befunnits omöjligt att låta förslaget till lag om ekonomiska föreningar, som idka sparkasserörelse, få tillämpning på dem; en tilläggsparagraf till detta förslag, varigenom godkända centralföreningar för jordbrukskredit skulle undantagas från dess giltighet, har också utarbetats.

Medlem i centralförening kan endast vara godkänd jordbrukskreditförening. Förenings område skall utgöras av ett, två eller högst tre län och föremålet för dess verksamhet skall uteslutande vara att förmedla lån åt underföreningar, mottaga deras för tillfället obehövliga kapital och göra detsamma räntebärande samt övervaka och leda jordbrukskreditföreningsverksamheten.

Insats i centralförening får ej bestämmas till lägre belopp än 400 kronor och underförening skall dessutom ansvara för centralföreningens förbindelser med minst 20 gånger summan av tecknade insatser. Rätt till uttaxering föreslås ej. För att vinna godkännande skall centralförening bestå av minst 10 underföreningar och hava ett insatskapital av minst 6,000 kronor.

För att underförening skall hava intresse av att ingå i centralföreningen med så många insatser som möjligt, föreslås det, att underförenings krediträtt hos centralföreningen skall bestämmas till högst halva det belopp, varmed underföreningen ansvarar för centralföreningens förbindelser, ökat med hälften av det sammanlagda belopp, intill vilket underföreningens medlemmar i sin ordning äga krediträtt i denna. Då det emellertid är av vikt att förhindra, att underföreningarna genom att teckna för många insatser ikläda sig så stor ansvarighet, att de ej kunna anses solventa för densamma, föreslås, att underförenings ansvarighet ej får överstiga två tredjedelar av det belopp, varmed dess medlemmar i sin tur ansvara för dess förbindelser. Bestämmelser äro även föreslagna, huru återställandet av det rätta förhållandet mellan ansvarighetsbeloppen skall ske, om detta genom utträdet av medlemmar ur underförening blivit förryckt.

Beträffande avsättning till centralförenings reservfond gäller det samma som för underförening, och må avsättning upphöra, när reservfonden uppgår till hälften av underföreningarnas sammanlagda ansvarighetsbelopp. Av årsvinsten må i övrigt insatskapitalet kunna förräntas, med samma begränsning som i fråga om underföreningarna.

Med avseende å kassareserv samt i fråga om styrelseberättelse och uppgörandet av balansräkning är upptaget, vad som föreslagits för spar-kasseidkande föreningar.

I fråga om penningförvaltningen föreslås, att centralförening skall kunna mottaga insättningar från underföreningar på såväl depositions-räkning som upp- och avskrivningsräkning och löpande räkning. Centralförenings verksamhet för att bereda underföreningarna kredit skall kunna ske, dels genom beviljande av direkta lån i mån av tillgång till därför erforderliga medel, samt dels genom förmedling åt underföreningarnas medlemmar av växellån. I fråga om såväl lokal- som centralföreningar föreskrives, att de endast må förskaffa sig kredit i en kreditinrättning, härvid dock bortsett från de statsmedel, som i form av lån kunna komma att ställas till rörelsens förfogande.

Beträffande centralföreningarnas verksamhet i övrigt föreslås, att underförening skall vara förbunden att i fråga om den allmänna skötseln av sin rörelse och sin räkenskapsföring ställa sig centralföreningens anvisningar till efterrättelse samt lämna av centralföreningen utsedd revisor de tillfällen att taga del av sina böcker och värdehandlingar m. m., som erfordras för att revisorn skall kunna ordentligt fullgöra sitt uppdrag, allt vid äventyr att eljest kunna uteslutas ur centralföreningen.

Förutom revisionsverksamheten förutsättes i förslaget, att centralföreningarna skola organisera upplysningsverksamhet, som kan vara av behovet för rörelsens utveckling.

Även för centralföreningarna skall ansökan om godkännande prövas av Konungens befallningshavande i det län, där styrelsen skall hava sitt säte. Lämnas godkännandet, utser Konungens befallningshavande ett ombud, som å det allmännas vägnar har att utöva tillsyn å centralföreningens verksamhet. Angående hans funktioner innehåller förslaget vissa närmare bestämmelser.

Som bidrag till förvaltningskostnaderna föreslås, att centralförening av staten skall kunna undfå dels till organisationskostnader 2,000 kronor en gång för alla, dels årligen under de tio första åren 4,000 kronor. Efter denna tids förlopp anses centralföreningen böra hava ernått en sådan utveckling, att vidare statsunderstöd skulle vara onödigt.

Förslaget omfattar icke organiserandet av någon hela riket omfattande sammanslutning i likhet med vad som finnes i flera andra länder. Innan ännu några jordbrukskreditföreningar kommit till stånd, har det syntts vara för tidigt att tänka på alltför omfattande överbyggnader. När kreditföreningssystemet den avsedda utvecklingen, anses en sådan organisation av sig själv komma att uppstå, vilken då skulle kunna övertaga vissa av centralföreningarnas funktioner.»

II.

»Sociala meddelanden har förut redogjort för de förslag, som intill innevarande års vår på statens initiativ utarbetats i syfte att bereda bättre driftkredit åt det mindre jordbruket¹⁾. Vikten lades därvid särskilt på en redogörelse för det då senast framkomna, inom k. jordbruksdepartementet detta år utarbetade förslaget. Sedermera har detta förslag varit remitterat för yttrande av lantbruksstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen samt fullmäktige i Sveriges riksbank. De härvid framställda anmärkningarna föranledde tillkallandet av särskilda sakkunnige inom jordbruksdepartementet, åt vilka uppdrogs att granska och avgiva yttrande över det inom departementet utarbetade förslaget. De sakkunnige avlämnade sitt betänkande den 31 sistlidne oktober.

De sakkunnige ansluta sig till grundprinciperna i det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget. De anse sålunda, att kreditförmedlingen bör överlämnas åt föreningar med begränsad personlig ansvarighet, som vunnit godkännande från det allmännas sida. Föreningarna skola i största möjliga utsträckning själva eller genom av dem bildade centralföreningar anskaffa sitt behövlige driftkapital och erhålla lån av statsmedel, endast i den mån det på andra vägar erhållna kapitalet visar sig otillräckligt.

De sakkunnige anse emellertid, att de i föreliggande förslag anvisade vägar för medelanskaffning, nämligen idkande av sparkassemblerelse bland föreningarnas egna medlemmar och växeldiskontering i penninginrättning, företrädesvis riksbanken, ej skulle jämte den föreslagna statslånefonden å 2 miljoner kronor räcka för tillfredsställande av medlemmarnes lånebehov. De föreslå därför förutom dessa även

---

¹⁾ Se »Meddelanden» årgång 1913, sid. 322 ff.

andra utvägar för uppbringande av behövt kapital. I första hand har då ifrågasatts en utvidgning av rätten för föreningarna att idka sparkasserörelse. De sakkunnige framhålla, att kreditföreningar för att vinna godkännande enligt det föreliggande förslaget måste erbjuda så starka garantier i fråga om soliditet, att det ej synts dem böra vara förenat med någon nämnvärd risk att medgiva dem rätt att mottaga insättningar på sparkasseräkning även från allmänheten. De förmena dock lämplighetsskäl tala för att jordbrukskreditföreningar eller såsom de föreslå, att dessa skola benämnas, jordbrukskassor, först någon tid fått vara i verksamhet, innan någon sådan utvidgad rätt till penningrörelse tillerkännes dem. Centralföreningarna däremot, som enligt förslaget skulle ställas under kontroll av ett offentligt ombud och vilkas ledning ovillkorligen måste anförtros åt personer med sakkunskap och affärsvana, har det ansetts ej böra möta några betänkligheter att medgiva rätt till inlåning från allmänheten. De sakkunnige hava därför ansett, att denna väg bör anlitas för erhållande av rörelsekapital och erinra i sammanhang härmed om att, om tillstånd till sådan rörelse lämnas (varför ändring är erforderlig i gällande banklag), det för en centralförening ej möter något hinder att anlita sina underföreningar som organ för insamling av spar-kassemedel, varigenom deras inlåningsverksamhet så småningom skulle kunna komma att utsträckas över hela deras område.

Det framhålles emellertid, att, även om en sparkasserörelse av ovan berörda slag, kan komma att lämna ett betydande rörelsekapital för utlåningsverksamheten, dock otvivelaktigt en avsevärd tid kommer att förflyta, innan föreningarna hunnit samla detta kapital. Ytterligare utvägar för erhållande av driftkapital måste därför utfinnas, och de sakkunnige hava då hänvisat på sparbankerna och övriga penninginrättningar. Vad särskilt sparbankerna beträffar, påvisas det, att dessa i åtskilliga fall för att få det uppsamlade kapitalet räntebärande, nödgats deponera detsamma i affärsbanker. Sådana för sparbankernas egen utlåningsrörelse obehövligen belopp skulle med större fördel kunna överlämnas som rörelsekapital till jordbrukskassor och deras centraler, och det anses även tänkbart, att sparbanker skulle kunna finna det lämpligare att hos centralföreningarna insätta större belopp än att själva förvalta en mängd smålån av olika slag och säkerhet. I stället för konkurrens skulle på detta sätt kunna tänkas uppkomma ett för bägge parterna fördelaktigt samarbete. En nödvändig förutsättning för att detta skall uppnå sin fulla betydelse är emellertid, att det medgives fristående jordbrukskassor och centralföreningar att träda i förbindelse med mera än en penninginrättning. En inskränkning härutinnan, sådan som inne-

hålles i det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget, skulle nämligen enligt de sakkunniges åsikt dels försvåra för föreningarna att erhålla så billiga penningar som möjligt, dels vad centralföreningarna beträffar, förhindra direkta förbindelser mellan dessa och smärre penninginrättningar. Erhåller centralföreningarnas rörelse den önskade omfattningen, torde det i de flesta fall bliva för dem nödvändigt att vända sig till flera långgivande anstalter, om de vilja hava trygghet för att alltid hava det behöfliga kapitalet att tillgå. För jordbrukskassor, som äro anslutna till centralföreningar, anses det däremot olämpligt att medgiva förbindelse med annan penninginrättning. Det är nämligen av stor vikt, såväl att den egna centralen tillföres största möjliga låneförmedling som att den, därigenom att underföreningen blir för sitt penningbehov uteslutande hänvisad till densamma, sättes i stånd att utöva en ingående uppsikt över underföreningens skötsel.

Med avseende på föreningarnas organisation och arbetssätt i övrigt hava de sakkunnige föreslagit vissa förändringar i det föregående förslaget.

Medlemmarnas lånerätt hade av 1910 års sakkunnige föreslagits till 50 kronor för varje hektar åker, varför inträde vunnits. Denna gräns var bibehållen även i det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget. 1913 års sakkunnige hava emellertid funnit det vara av vikt, att föreningarna i större utsträckning sattes i stånd att tillgodose sina medlemmars lånebehov och syntes det dem på grund av vissa beräkningar angående särskilt mindre jordbrukares behov av lantbruksförnödenheter vara påtagligt, att beloppet för dessas del måste höjas. I fråga om innehavare av något större brukningsdelar (10 har åker och däröver) ansågo de däremot 50 kronors lånerätt, om ej i alla fall tillräcklig, så dock alltid innebärande en mycket avsevärd hjälp. Fråga har då uppstått, om ej någon annan grund för lånerätten än antalet hektar åker, varför inträde vunnits, borde föreslås. De sakkunnige funno det emellertid av flera skäl vara att föredraga, att ovannämnda grund bibehölles, men att beloppet per hektar höjdes till 75 kronor. Härmed syntes åtminstone de mest trängande lånebehoven för alla storleksklasser av jordbruk kunna fyllas. Blev i något fall lånerätten större än som vore oundgängligen nödvändigt, ankomme det ju på föreningarna att pröva varje inkommen låneansökan, och ansågs den häruti liggande garantien tillräcklig för förekommande av onödiga lån. Med den sålunda föreslagna ökade lånerätten följer ökad personlig ansvarighet för medlemmarna, enär proportionen mellan lånerätt och ansvarighet har ansetts böra bibehållas oförändrad.

De föregående förslagen hade utgått från att förening för att vinna godkännande borde bestå av minst 30 medlemmar. De sakkunnige hålla före, att på många orter i vårt glest befolkade land svårigheter skulle komma att yppa sig att från början erhålla så stort medlemsantal, och hänvisa bland annat på de numera mycket spridda inköpsföreningarna, av vilka en stor del hava färre medlemmar än 30. Även påpekas, att erfarenheten från t. ex. Tyskland och Finland givit vid handen, att kreditföreningar med vida mindre medlemsantal lämnat goda resultat. Det föreslås därför, att det minsta antal medlemmar, som skall erfordras för godkännande, bestämmes till 15. En följd av detta förslag, är, att fordran på ett inbetalt insatskapital inom varje godkänd jordbrukskassa av minst 1,000 kronor har måst fränfallas. Då emellertid enligt det av sakkunnige inom finansdepartementet år 1912 utarbetade förslaget till lag om sparkasseidkande ekonomiska föreningar,¹⁾ minst detta insatskapital skulle krävas för att förening skulle medgivas rätt att driva sparkasserörelse, komme enligt de sakkunniges förslag föreningar att kunna vinna godkännande utan att äga rätt till sådan rörelse. De sakkunnige föreslå också ett omarbetande i enlighet härmed av villkoren för godkännande.

Vad beträffar centralföreningarna betonas starkt vikten av att sådana med det snaraste komma till stånd för åvägabringande av sammanhållning och enhetlighet inom rörelsen. Genom sina förslag i fråga om medelanskaffningen hava de sakkunnige även önskat stärka dessa föreningars ställning såväl utåt som inåt. Med avseende på underföreningarnas ställning till centralföreningen föreslås några ändringar. Enligt det föregående förslaget borde varje underförening till centralföreningen inbetala en insats å 400 kronor. De sakkunnige finna beloppet lämpligt, men anse att insatserna i centralförening böra sättas till 10 kronor stycket, varigenom ytterligare inbetalningar utöver den obligatoriska skulle avsevärt underlättas. En annan ändring föreslås i fråga om underföreningarnas ansvarighet för centralföreningens förbindelser. Det har nämligen syntts nödvändigt att med centralföreningarnas enligt förslaget så starkt utvidgade rörelse följde, att de för alla fall bleve tillförsäkrade starkare ekonomiska garantier från underföreningarna, än som innehöllos i det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget. Då det ej kunde förutsättas, att underföreningarna skulle göra större kontanta insatser, måste det åläggas dem övertagande av större ansvarighet. Det föreslås därför, att underförening vid inträdet i central-

¹⁾ Se »Meddelanden» årgång 1912, sid. 421.

förening skall åtaga sig en ansvarighet för dennas förbindelser, motsvarande två tredjedelar av den ansvarighet, som underföreningens medlemmar åtagit sig för dennas förbindelser. I det inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget var underförenings lånerätt gjord avhängig av det av densamma åtagna ansvaret, vars storlek i detta förslag i sin tur berodde på antalet inbetalada insatser. Då nu insatsbelopp och ansvarighet gjorts oberoende av varandra, har det även varit nödvändigt att föreslå nya grunder för underförenings lånerätt. De sakkunniga anse, att ansluten förening i och med åtagande av den stadgade ansvarigheten för centralföreningens förbindelser bör äga lånerätt hos centralföreningen för ett belopp motsvarande högst två tredjedelar av ansvarighetssumman. För varje inbetald insats bör lånerätten höjas med tjugugångar dennas belopp. Ett exempel torde tydliggöra, huru dessa bestämmelser skulle komma att verka. En jordbrukskassa, i vilken inträde vunnits, för 1,000 hektar åker, har stadgat en högsta lånerätt av 75 kronor per hektar, en personlig ansvarighet av en och en halv gångar detta belopp samt en insats av 10 kronor för varje påbörjat tiotal hektar åker. Den sammanlagda lånerätten uppgår sålunda till 75,000 kronor, ansvarigheten till 112,500 kronor och insatskapitalet till minst 1,000 kronor. Vid inträde i centralföreningen åtager sig föreningen att svara för dennas förbindelser med intill två tredjedelar av sina medlemmars sammanlagda ansvarighet eller 75,000 kronor. Härför erhåller den en lånerätt å 50,000 kronor. Använder den vidare hela sitt insatskapital för att lösa insatser i centralföreningen, uppnår den en ytterligare lånerätt av minst 20,000 kronor. För att föreningen skall uppnå den högsta lånerätt från centralföreningen, varav den kan hava hehov eller 75,000 kronor, måste insatserna i densamma ökas med högst 250 kronor. Det synes sålunda ej böra erbjuda synnerligen stora svårigheter för en underförening att ernå denna högsta lånerätt. De motprestationer, som av underförening skola fullgöras för dennas erhållande, torde emellertid bereda centralföreningen en synnerligen hög grad av soliditet. Även om samtliga underföreningar utnyttja hela sin lånerätt, kommer den sammanlagda ansvarighetssumman ej att understiga det från centralföreningen utlånade beloppet. Därtill komma de av underföreningarna gjorda kontanta insatserna, som visserligen ej behöva uppgå till någon synnerligen stor summa. Vad beträffar värdet av den åtagna ansvarigheten bör erinras dels om, att de av underföreningarnas medlemmar, som kunna utnyttja sin lånerätt, bliva uteslutande ägare eller brukare av jord, varför desamma torde få tillmätas en ganska hög grad av kreditvärdighet, helst som det ju förutsättes att mindre dugliga och

solida personer ej skola vinna inträde i jordbrukskassorna, dels därom att en underförening, som fyllt hela sitt lånebehov från centralföreningen, ej har någon anledning att upptaga lån på annat håll och att som säkerhet för de till medlemmarna utlämnade lånen alltid enligt sakkunniges förslag reserverat en tredjedel av ansvarigheten. Tages slutligen även hänsyn till den kontroll, som centralföreningen är skyldig utöva över sina underföreningar, samt att den förstnämnda är ställd under offentlig uppsikt, synes risken för tredje man (t. ex. insättare i centralförenings sparkassa) att göra förluster vara synnerligen liten.»

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, är det högst betydande förarbeten som äro gjorda, förarbeten av den omfattning att de synas oss giva fullgiltiga skäl att hoppas, att frågan nu är mogen för lösning.

Det råder väl numera knappast någon meningsskiljaktighet därom att vägen till bättre förhållanden även på nu ifrågavarande område går genom föreningsväsendet. Denna väg har också enhälligt förordats i samtliga de förslag som framkommit under förarbetena. Däremot skilja sig förslagen icke oväsentligt ifråga om huru själva organisationen av de föreningar, som skola uppbära rörelsen, skall ordnas. Numera torde dock få anses allmänt erkänt, att de organisationsformer, som förordats i det under början av år 1913 inom jordbruksdepartementet utarbetade förslaget med de modifikationer däri, som föreslagits i de sakkunniges yttrande den 31 oktober 1913, på ett synnerligen lämpligt sätt utnyttjat de fördelar föreningsväsendet erbjuder. Genom nämnda organisationsformer har sörjts för att det så viktiga kravet på en enhetlig och kraftig ledning av rörelsen blir tillgodosett. Vidare vinnes därigenom en enkel och praktisk lösning av den lika viktiga frågan om anordnande av en fullt sakkunnig revision av de lokala föreningarnas förvaltning. Slutligen skulle genom införandet av centralföreningarna åstadkommas fullt solida och för ändamålet lämpliga mellanhänder mellan de lokala föreningarna och den allmänna penningmarknaden.

Endast på en mera viktig punkt råder till synes ännu olika meningar, nämligen i fråga om sättet för medelanskaffningen.

Såsom framgår av den ovan intagna redogörelsen för de olika förslagen hava dessa byggt på icke mindre än tre olika system nämligen statslån, anlåtande av redan befintliga penningeinträttningar särskilt sparbankerna samt slutligen systemet med inlåning direkt från allmänheten

såsom den i längden säkraste källan för erhållande av nödigt kapital åt rörelsen. Då denna källa emellertid på grund av åtskilliga omständigheter ej på länge kan tänkas fylla behovet skulle samtidigt även andra utvägar anlitas.

Av dessa system är det första det, som medger de billigaste lånen. Detta förutsätter emellertid att staten verkligen vill och kan ställa de erforderliga medlen till förfogande. Hos oss torde man efter vad som förekommit under den förberedande utredningen böra anse utesluten varje tanke på ett statens ingripande i den utsträckning som ett genomförande av detta system skulle kräva.

Det andra systemet, som förordats av 1910 års sakkunnige, är ej oprövat. I vissa främmande länder har man nämligen slagit in på denna väg. Någon allmän och tillfredsställande lösning av frågan om ordnande av det mindre jordbrukets driftkredit har emellertid, enligt vad erfarenheten visar, icke kunnat vinnas på detta sätt. Även i de länder, där systemet slagit bäst ut, har det nämligen visat sig, att endast där någon penningeinrättning funnits, vars ledare varit särskilt intresserade av saken, verksamheten tagit någon vidare fart. Endast inom vissa begränsade områden torde något stå att vinna på denna väg. Det är ju också klart, att staten föga kan bidra till rörelsens utveckling med en tillämpning av detta system. Att genom lagstiftning tvinga ens sparbankerna att taga sig saken an och tillhandahålla penningar, lär icke gå och även om det skulle lyckas att intressera en eller annan enskild penningeinrättning för frågan, är man urständsat att bestämma i vilka orter så kommer att ske. Det är mycket möjligt, att just där behovet är störst, där blir ingenting gjort.

Av den kritik, som framkommit över 1910 års sakkunniges förslag, framgår också att lånen med tillämpning av detta förslag komme att bli ganska dyra, något som också är självfallet, om man betänker, att varje mellanhand mellan de i sista hand lånebehövande å ena, samt de egentliga kapitalägarne, å andra sidan, måste belasta räntan med ett tillägg till täckande av sina förvaltningskostnader och risker samt, där fråga är om affärsmässigt drivna inrättningar, även till vinst.

Alla dessa olägenheter undgår man med det tredje av förenämnda system, det i 1913 års båda förslag förordade. Genom att bygga på självverksamhet i största möjliga grad vinner man utsikt att, där behovet finnes, även något blir gjort; och genom att medgiva direkt inlåning från allmänheten eliminerar man bort åtminstone en mellanhand. Visserligen komma centralföreningarna till, men då de äro avsedda att bli gemensamma centraler, en var för ett mycket stort antal lokala

föreningar och deras risker sammanfalla med lokalföreningarnas, böra varken deras förvaltningskostnader, som ju för övrigt under deras första verksamhetstid skulle enligt förslaget till väsentlig del komma att bestridas genom statsbidrag, eller den för dem erforderliga rikspremien komma att väsentligt fördyra lånen för de enskilda låntagarna.

Detta system har också visat sig kunna föra till lysande resultat, och det ej blott i sådana länder, där det sedan gammalt haft rotfäste, såsom i västra delarna av Tyskland, utan även i länder, där det först senare blivit infört och där det allt ifrån början haft att konkurrera med ett högt utvecklat bank- och sparbanksväsen. Så har varit fallet särskilt i östra och södra delarna av Tyskland, i Österrike, i Belgien och Frankrike m. fl. länder.

Det har emellertid under diskussionen i ämnet hos oss gjorts invändningar emot detta system särskilt av skäl, att detsamma dels skulle kunna medföra en för sparbanksväsendets vidare utveckling skadlig konkurrens om allmänhetens besparingar med därav följande höjning i räntefoten, samt dels, därest det anlätades i den utsträckning som 1913 års sakkunnige föreslagit, att det skulle innebära ett avsteg från vår banklagstiftnings hittills intagna ståndpunkt att ur trygghetssynpunkt inskränka rätten att driva inlåningsrörelse (bankrörelse) till vissa särskilt kvalificerade företag.

Ingen av dessa betänkligheter synes oss böra tillmätas vidare vikt.

Vad först angår den befärade konkurrensen med sparbankerna framgår av utredningen, att det här är fråga om ganska obetydliga belopp i jämförelse med de stora behållningar, som innestå i våra sparbanker. Även om hela det i början erforderliga kapitalet skulle tagas från dessa behållningar skulle det knappast bliva kännbart för sparbankerna. Det bör emellertid erinras, att en stor del av de erforderliga medlen kommer att tagas från andra håll samt att nya besparingar år från år göras i landet. Men härtill vilja vi lägga ännu en annan synpunkt: Måne icke det lilla och medelstora jordbruket i Sverige och de villkor under vilka detta arbetar är av den vitala betydelse, att statsmakterna böra möjliggöra, att någon ringa del av det rörliga kapitalet kan uppsamlas i sådana inrättningar, som äro särskilt avpassade att tillgodose ett kreditbehov av det slag, varom här är fråga?

Att fara skulle föreligga för uppdrivning av räntefoten, därest jordbrukskreditföreningar med inlåningsrätt skulle uppstå, motsäges redan av det ovan anförda. Vi vilja emellertid i sådant avseende ytterligare påpeka, att jordbrukskreditföreningarnas huvuduppgift är av den art, att någon lockelse att onaturligt uppdriva räntefoten icke kan komma att förefinnas.

Att jordbrukskreditföreningarna komma att erbjuda såväl insättare som andra, vilka som långivare kunna få med dem att göra, en alldeles särskild säkerhet, framgår redan av det sätt, på vilket de skulle organiseras och de ansvarighetsbestämmelser, som äro föreslagna särskilt av 1913 års sakkunnige. En jämförelse emellan å ena sidan de för vinnande av godkännande från det allmännas sida för jordbrukskreditföreningarna föreslagna villkoren och å andra sidan villkoren enligt gällande lag om sparbanker för rätt att driva sparbanksrörelse kommer de förras stora kreditvärdighet att framstå i än klarare dager.

Vi anse under sådana förhållanden, att inga betänkligheter böra möta emot att helt ställa sig på den ståndpunkt ifråga om rätt till inlåningsrörelse, som intogs av 1913 års sakkunnige och således medgiva ett undantag till förmån för de blivande centralföreningarna från gällande banklags föreskrifter ifråga om rätt att driva bankmässig inlåningsrörelse. Vi anse det så mycket viktigare, att ett sådant undantag kommer till stånd, som vi frukta, att man därförutan aldrig kan vinna det viktiga önskemålet, beredandet av billiga lån.

Att även med en sådan ändring i gällande banklagstiftning som den nu omhandlade de uppoffringar från det allmännas sida som förutsätts i 1913 års förslag bliva nödvändiga, därom synes oss icke råda något tvivel. Vi äro även ense med 1913 års sakkunnige därom att en vidsträcktare rätt att upplåna penningar från andra penninginrättningar, än som enligt 1913 års första förslag skulle tillkomma centralföreningarna måste medgivas dem, om ej rörelsen särskilt under den första tiden skall onödigtvis hämmas. Den i båda förslagen av 1913 upptagna tanken om rätt till vexeldiskontering i riksbanken giva vi vår fulla tillslutning.»

Efter överenskommelse mellan banko- och jordbruksutskotten hava ifrågavarande motioner överlämnats till behandling av sammansatt banko- och jordbruksutskott.

Såsom av motionerna framgår, har den föreliggande frågan sedan länge varit föremål för omfattande utredningar från statsmyndigheternas sida. Motionerna innehålla i berörda avseende en utförlig redogörelse, till vilken utskottet anhåller att få hänvisa.

Utskottet.

Frågan om beredande av en lämplig rörelsekredit åt det mindre jordbruket har sedan lång tid tillbaka stått på dagordningen här i landet. Därom vittna icke allenast det intresse, varmed detta spörsmål från olika håll omfattats, utan även den mångfald olika förslag, som ut-

arbetats i syfte att söka vinna en lösning av frågan. Det torde icke heller kunna förnekas, att kreditförhållandena, sådana de ställa sig för de mindre jordbrukarna i landet, äro synnerligen otillfredsställande. För anskaffande av lån hava nämligen dessa å ena sidan nödgats vända sig till kreditinrättningar, vilkas lånerörelse, om man i vissa fall undantager sparbankerna, långt ifrån varit anpassad efter jordbrukarnas behov av driftkredit. Å andra sidan hava de av naturliga skäl icke i större utsträckning kunnat begagna sig av den kreditform, som bereder utövarna av handel och industri en billig kredit, nämligen växelkrediten på kort tid. Det har under sådana omständigheter syntts uppenbart, att åtgärder till undanröjande av de nuvarande olägenheterna äro av behovet påkallade. Av de utredningar i detta ämne, som hittills verkställt, framgår ock, hurusom hos statsmakterna en allvarlig strävan gjort sig gällande att söka förbättra denna jordbrukarnas oförmånliga ställning.

Om det sålunda icke rått någon meningsskiljaktighet i avseende å behovet av förbättrade kreditförhållanden för det mindre jordbruket, hava däremot meningarna varit delade beträffande det sätt, varpå kreditbehovet lämpligast borde tillgodoses.

I ett hänseende torde emellertid numera enighet hava uppnåtts, nämligen däri att man för att vinna en tillfredsställande lösning av frågan bör bygga på föreningsväsendets grund. De olika förslagen förorda nämligen enhälligt anlåtande av denna utväg. Beträffande däremot själva organisationen av föreningarna skilja sig förslagen ej oväsentligt från varandra, om man också, såsom motionärerna framhålla, nu synes kunna utgå därifrån, att det inom jordbruksdepartementet senast utarbetade förslaget med däri sedermera föreslagna jämkningar i det stora hela på ett ganska lyckligt sätt torde få anses lösa denna del av frågan. Det läser icke heller kunna bestridas, att med en dylik organisation föreningsväsendet erbjuder synnerligen stora fördelar. Motionärerna hava i detta avseende erinrat, hurusom därigenom kravet på enhetlig och kraftig ledning av rörelsen bleve tillgodosett, att en fullt sakkunnig revision av de lokala föreningarnas förvaltning skulle vinnas ävensom att centralföreningarna bleve både solida och lämpliga mellanhänder mellan de lokala föreningarna och den allmänna penningmarknaden.

Vidkommande härefter den viktigaste delen av frågan, eller på vilket sätt medel lämpligen böra anskaffas för beredande av lån åt föreningsmedlemmarna, hava naturligen ganska olika meningar gjort sig gällande. Enligt vad den i motionerna intagna redogörelsen utvisar, föreligga i detta avseende tre olika system, nämligen statslån, anlåtande

av befintliga penninginrättningar, i främsta rummet sparbankerna, samt slutligen inlåning direkt från allmänheten, i samband varmed dock även andra särskilda utvägar skulle anlitas, nämligen växeldiskontering på kort tid i riksbanken och försträckningar ur en statslånefond.

Vad det först angivna systemet angår eller att staten skulle träda emellan genom beviljande av lån, synes den verkställda utredningen giva vid handen, att ensamt denna utväg icke lämpligen kan eller bör komma i fråga.

Beträffande härefter förslaget att för ändamålet anlita redan befintliga penninginrättningar, har denna utväg förordats av 1910 års sakkunniga. Detta system har även kommit till användning i åtskilliga främmande länder. Det synes emellertid vara ovisst, huruvida en verkligt tillfredsställande lösning härigenom står att vinna. Motionärerna framhålla i sådant avseende, att verksamheten icke nått någon egentlig omfattning annat än på sådana håll, där vederbörande bankinstitut eller dess ledare visat intresse för saken. Enligt utskottets mening är det ock uppenbart, att förhållandena härvidlag måste komma att ställa sig mycket olika på olika orter. Vad särskilt våra sparbanker angår, läser det icke kunna förnekas, att dessa redan nu, i den mån sådant låtit sig göra, på mångahanda sätt bisprungit jordbrukarna, men det är också helt naturligt, att detta icke kunnat ske i önskvärd omfattning och att varjehanda svårigheter härvidlag gjort sig gällande. Det må för övrigt erinras, att sparbankerna här i landet äro synnerligen ojämnt fördelade inom de olika länen. Om det därför under sådana förhållanden ej synes möjligt att ensamt på denna väg nå målet, läser man dock för frågans lösning kunna räkna på möjligheten av samarbete med sparbankerna.

1913 års sakkunniga hava emellertid tänkt sig en annan utväg, nämligen den, att rätt till inlåning från allmänheten skulle medgivas centralföreningarna. Tanken härpå härleder sig naturligen från den rätt till dylik inlåning, som genom 1911 års banklag medgavs kooperativa föreningar, såvitt det gällde inlåning från egna medlemmar. Om det också icke kan förnekas, att en dylik åtgärd eller medgivandet av inlåningsrätt från allmänheten, såsom ock av motionärerna med styrka framhålles, vore ägnat att väsentligt bidra till frågans lösning, torde emellertid vissa invändningar kunna göras mot den sålunda föreslagna utvägen.

Till en början synes den möjligheten icke vara utesluten, att ett medgivande av ifrågasatt art måhända skulle framkalla liknande anspråk från andra korporationer med till äventyrs lika behjärtansvärt syfte. Frånsett sålunda frågans rent principiella innebörd och de betänkligheter,

som i sådant avseende kunna resas mot förslaget, hava även andra invändningar framkommit. Härvid må först erinras, hurusom den ifrågasatta inlåningsrätten möjligen skulle kunna medföra en för våra sparbanker ogynnsam konkurrens jämte därmed sammanhängande höjning av räntefoten. Det torde dock kunna ifrågasättas, om en dylik invändning kan tillmätas någon egentlig betydelse. Ty, såsom motionärerna erinra, det lärer väl endast komma att gälla belopp, vilka i förhållande till de högst avsevärda behållningar, som innestå i sparbankerna, måste anses vara mycket obetydliga. Vidare är att märka, att jämlikt de sakkunnigas förslag erforderliga medel jämväl skulle erhållas från andra håll, nämligen dels genom särskilt medgiven växeldiskontering i riksbanken, varigenom i främsta rummet den kortare krediten bleve tillgodosedd, dels ock genom försträckningar ur en statslånefond.

Skulle det ur här ovan angivna synpunkter icke möta några betänkligheter att biträda förslaget om inlåningsrätt från allmänheten, framträder emellertid med särskild styrka frågan, huruvida centralföreningarna enligt förslaget erhållit en sådan organisation, att de obetingat kunna vinna allmänhetens förtroende. Detta är nämligen en nödvändig förutsättning för att förslaget må kunna realiseraras.

Enligt utskottets mening synes det härvidlag vara nödigt, att centralföreningarna underkastas bestämmelser, i trygghetsavseende fullt jämförliga med dem, som gälla för sparbankerna. Om så icke blir fallet, komma nämligen ett slags mindervärdiga sparkassar att tillskapas, vilket vore till skada icke blott för dem själva, utan även för sparbankerna. Genom en fullt betryggande organisation skulle å andra sidan möjlighet beredas för uppkomsten av ett slags jordbrukssparbanker. Det kapital, som i sådant fall uppkomme genom inlåning, skulle då uteslutande avses till förlagslån. Härigenom skulle ock tillfälle beredas för allmänheten att insätta sina besparingar även å orter, där sådan möjlighet nu saknas på nära håll.

Skärskådar man förslaget ur den här ovan angivna synpunkten, synes man böra medgiva, att de särskilda anordningar, som i nyssnämnda avseende föreslagits, i det stora hela torde få anses vara tillfredsställande; och har utskottet velat erinra om följande huvudpunkter i förslaget. Enligt detta skulle sålunda centralförening registreras såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet, jämte godkännande från det allmännas sida skulle lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Medlem i centralförening (underförening) kan endast vara godkänd jordbrukskreditförening, vilken äger ingå med en eller flera insatser; och må dessa ej bestämmas till lägre

belopp än 400 kronor på var. Dessa medlemmar synas alltså kunna jämföras med huvudmännen i sparbankerna.

För att vinna godkännande skall centralförening bestå av minst 10 underföreningar med ett sammanlagt insatskapital av minst 6,000 kronor. Denna bestämmelse motsvarar sparbankslagens föreskrift, att till grundfond för sparbank skall tillskjutas ett belopp av minst 2,000 kronor. Vidare må framhållas, hurusom underförening skall ansvara för centralföreningens förbindelser med ett belopp, motsvarande minst tjugu gånger det sammanlagda insatsbelopp, med vilket underföreningen ingått i centralföreningen.

Vad beträffar centralföreningens kassareserv, skall sådan redovisas i tillgångar, bestående av statens eller därmed likställda obligationer eller andra lätt realiserbara värdepapper, skolande denna kassareserv tillsammans med ineliggande kassa motsvara minst $\frac{1}{10}$ av beloppet av de hos centralföreningen insatta medlen.

Vidare skola av årsvinsten, efter avdrag av eventuell brist från föregående år, minst 15 procent avsättas till reservfond, intill dess denna uppgår till ett belopp, motsvarande minst hälften av underföreningarnas sammanlagda ansvarighetsbelopp.

Slutligen må erinras, att Kungl. Maj:ts befallningshavande, i sammanhang med godkännande av centralförening, har att förordna ombud att å det allmännas vägnar utöva tillsyn å föreningens verksamhet, vilket ombud jämväl skall deltaga i den årliga revisionen av centralföreningens förvaltning.

På sätt utskottet förut erinrat, torde den organisation, centralföreningarna enligt förslaget skulle erhålla, i det stora hela få anses vara betryggande. Under sådana förhållanden vill det synas, som om de invändningar, vilka kunna göras emot den för centralföreningarna föreslagna rätten till inlåning från allmänheten, icke vore av avgörande betydelse, ävensom att ett fruktbarande samarbete med sparbankerna skulle kunna genomföras, så att kreditföreningarna av dessa kunde erhålla lån mot en ränta, vilken med hänsyn till den säkerhet föreningarna erbjuda borde kunna beräknas billigare än för vanliga lån mot namnsäkerhet.

I varje fall synes det vara av vikt att hålla öppen möjligheten att jämväl på annat sätt än genom den föreslagna rätten till inlåning från allmänheten anskaffa nödiga medel, exempelvis genom de redan antydda åtgärderna, växeldiskontering på kort tid i riksbanken samt försträckningar ur en statslånefond. Inom utskottet har ock ifrågasatts, huruvida icke anstalter borde kunna träffas för upprättande av en för hela landet

gemensam centralbank, där staten garanterade visst belopp. För ändamålet erforderliga medel synas lämpligen kunna erhållas från statens pensionsfond.

Då utskottet i likhet med motionärerna finner det vara angeläget, att frågan snarast möjligt på ett tillfredsställande sätt ordnas, har utskottet för sin del icke tvekat att biträda förslaget om en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Utskottet håller nämligen före, att ett uttalande från riksdagens sida bör i sin mån vara ägnat att bidra till en snar lösning av frågan utan att därigenom riksdagens rätt att pröva blivande förslag på något sätt föregripes.

Åberopande vad sålunda blivit anfört, får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och i erforderliga delar snarast möjligt för riksdagen framlägga *dels* förslag till ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som innefattas i det i motionerna omförmälda, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetade förslaget med däri av 1913 års sakkunniga föreslagna ändringar samt med beaktande jämväl av här ovan berörda eller andra synpunkter i fråga om lämpligaste sättet för anskaffande av nödiga penningmedel, *dels ock* förslag till de ändringar i gällande lag om bankrörelse och övriga bestämmelser, som må finnas erforderliga för förslagets genomförande.

Stockholm den 28 augusti 1914.

På det sammansatta utskottets vägnar:

JOHAN E. EKMAN.

Vid detta ärendes behandling inom utskottet hava närvarit:
 av första kammaren: herrar *Ekman*, *Gustafsson*, *Petersson* i *Påboda*, *Lindblad*,
Jönsson och friherre *Hermelin*, samt
 av andra kammaren: herrar *Juhlin*, *Linders*, greve *Hamilton*, *Eilbom* och *Ekerot*.

Reservationer:

av herr *Lindblad*, som anfört följande:

»Det svenska jordbrukets kreditförhållanden är onekligen en mycket stor fråga, som tränger till lösning. De uppslag, som den långvariga undersökningen nu kommit till, förtjäna utan tvivel beaktande. Frågan har emellertid mycket större innebörd, än utskottet nu velat framhålla, då det blott talas om det *mindre jordbrukets* kreditfråga. Fasthellre visa 1910 års sakkunnige (sid. 109), att det väsentligen är från de medelstora gårdarne på 10—50 har åker — inalles till antalet 98,000 med 1,800,000 har åker — som anslutning till kreditföreningar kunde väntas. Lånebehovet räknades då till 16 miljoner kronor, och 1913 års kommitterade komma till ett lånebehov av 36 miljoner kronor.

Såsom framgår av utskottets utredning, är frågan alltjämt föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Att under sådana förhållanden nu avlåta en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t med angivande av bestämda riktlinjer finner jag olämpligt, då åtskilligt ännu står hindrande i vägen eller är föremål för skarpt isärgående meningar. Sålunda är bland annat frågan om direkt inlåning från allmänheten mycket omtvistad. Sparbanksstatistiken visar, huru ojämn förekomsten av sparbanker är: i Norrland och Dalarna förekomma blott 39 av 438 för hela landet. Då enskilda bankernas sparkasserörelse å lätt tillgängliga bankkontor vållat sparbankerna stort avbräck och säkerligen hindrar uppkomsten av flere sådana, huru kan man då vänta någon större tillströmning till de nya jordbrukskassorna med sin strängt bundna penningplacering? Allting pekar nog därhän, att den föreslagna växeldiskonteringen i riksbanken och försträckningar ur en statslånefond måste bli huvudkällorna. Inom utskottet har klart framhållits, att det torde vara ganska vanskligt att redan nu med någon större grad av tillförlitlighet yttra sig om ifrågavarande föreningsars verkliga soliditet och att klokheden därför torde bjuda, att, innan rätt till inlåning från allmänheten medges, man först avvaktar någon tids erfarenhet av föreningsarnas verksamhet.

Frågan om en dylik omfattande kreditgivning torde emellertid knappt kunnat framkomma vid otjänligare tidpunkt än den nuvarande. Allt tyder på, att allmänhetens besparingar under den närmaste tiden bli minimala och i varje fall svåråtkomliga. Att blott ropa på *statshjälp* under en tid, då staten själf torde vara uteslutande hänvisad till den in-

hemska lånemarknaden, synes ej vara lämpligt, och man kan knappast nu skönja, när förhållandena skola bli bättre. Det torde därför med visshet vara säkrast för frågans fortkomst, att utredningen därom får taga sin behöfliga tid eller med andra ord, att man ej forcerar den.

Just i dessa dagar ställas helt och hållet nya krav på allmänheten att avsätta sina särskilda bidrag till *folkpensioneringen*. Ännu har ingen enda inbetalning gjorts härför, men väl äro en ej obetydlig mängd pensionsbrev redan beviljade. Det torde vara i sin ordning, att man först konstaterar, huru detta stora besparingsmaskineri fungerar i verkligheten, innan man går att disponera behållningarna. De stora fonderna, som möjligen en gång kunna uppstå, fordra framför allt *säker placering*, då utbetalningarne ej få klicka. Att redan nu tänka sig en användning därav för rent experimenterande uppgifter torde få anses för tidigt.

Jag har alltså ej med min röst kunnat förorda skrivelsen i fråga.»

Herr friherre *Hermelin*, med vilken herrar *Gustafsson* och *Jönsson* instämt, har anmält reservation mot utskottets motivering, därvid anförts:

»Om vi även icke velat motsätta oss en skrivelse till Kungl. Maj:t i det syfte, som av utskottet föreslås, hava vi dock ifråga om motiveringen ansett oss böra kraftigare, än vad utskottet gjort betona önskvärdheten av, att en samverkan bör sökas komma till stånd mellan jordbrukskreditföreningarna och de å vissa håll talrika sparbankerna i landet, detta för ordnandet av en lämplig driftkredit för det mindre jordbruket.

Därvid hava vi tänkt oss, att, därest de lokala föreningarna genom statens förmedling skulle visa sig direkt kunna samarbeta med sparbankerna och en utveckling av sparbanksinstitutionen kunde ske till orter, där densamma ej nu funnes, särskild inlåningsrätt icke skulle behöva tilläggas kreditföreningarna, såsom varande betungande i förvaltningen och fördyrande i konkurrensen om löst kapital.»

Slutligen har herr *Linders* anmält sin reservation mot viss del av motiveringen.
